Martyna Remenčiūtė,
Vida Indrulėnaitė-Šimanauskienė

Kapinės Vilniuje, Algirdo gatvėje 48

2023 m. Vilniuje, Algirdo g. 48 sklype, buvo vykdomi detalieji tyrimai sandėlio viduje, kuriame planuojama įrengti baseiną. Sklypas ribojasi su Šv. Stepono bažnyčios teritorija ir joje esančiomis kapinėmis. Arčiausiai tirtos vietos 2021 m. Algirdo g. 48C sklype I. Čičiurkaitės ištirtas 2100,4 m^2 plotas, aptikta 150 kapų su 232 palaikais, rastas fragmentiškai išlikęs XVII–XVIII a. sluoksnis (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 118–125). 2022 m. pratęsti tyrimai Algirdo g. 48C sklype – A. Ragauskaitė ištyrė 3517,5 m^2 dydžio plotą (*ATL 2022 metais*, 2023, p. 141–143). Jų metu aptikti ir detaliai ištirti vidutiniškai 40–340 cm storio nuo buvusio žemės paviršiaus susiformavę piltiniai ir supustyto smėlio sluoksniai datuojami XIX–XX a. II puse. Kasinėjimų metu atidengtos 386 kapų duobės, jose ištirti ir iškelti 576 žmonių palaikai. Palaidojimai datuojami XVIII a.–XIX a. pabaiga. Įžemis – geltonas smėlis pasiektas 0,4–2,6 m gylyje.

Tirtos teritorijos istorinės vystymosi raidos pradžia siejama su Šv. Stepono bažnyčios, špitolės ir čia buvusių kapinių Vilniaus priemiestyje atsiradimu. Pirmosios rašytinės žinios apie bažnyčią siekia 1600 m., tačiau dar prieš pastatant bažnyčią čia buvo laidojamos maro ir badmečio aukos. 1715 m. rūpintis bažnyčia, špitole ir kapinėmis buvo pavesta ligonius slaugantiems vienuoliams rokitams, kurie įkūrė papildomas kapines ir jas aptvėrė tvoromis. 1820 m. kapinės buvo atiduotos karmelitų vienuoliams ir priskirtos prie Visų Šventųjų bažnyčios. Kapinės oficialiai veikė iki 1865 m,

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – tyrimų vieta; 2 – atidengti mūrų fragmentai. V. Indrulėnaitės-Šimanauskienės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – excavation area; 2 – exposed brick structure fragments.

tačiau atskirais atvejais jose buvo laidojama iki pat 1885 m. Šiose kapinėse XIX a. I pusėje buvo palaidota daug įžymių žmonių, tokių kaip filosofas Józefas Władyslawas Bychowiecas (1778–1845), teologijos mokslų daktaras Aniołas Dowgirdas (1776–1835), Vilniaus universiteto dekanas, vyskupas Dawidas Zygmuntas Pilchowskis (1735–1803), architektas Josephas Poussier (1781–1821), Vilniaus akademijos profesorius daktaras Mikołajus Regnier (1746–1800), galbūt ir architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius (1753–1798) bei kitos iškilios asmenybės. 1926–1928 m. bažnyčios teritorijoje esančiuose pastatuose įsikūrė plytelių gamybos cechas, kur dirbo akmenskaldžių brigada, o prie bažnyčios

buvusios kapinės tapo statybinių medžiagų aikštele.

2023 m. vykdytų tyrimų metu ištirtos 3 bendro 646 m^2 ploto perkasos (1 pav.). Kadangi sandėlio viduje buvo gausu betoninių konstrukcijų ir armatūros, perkasos pradėtos formuoti išvalius plotą, maždaug 1 gylyje nuo esamo žemės paviršiaus. Tyrimų metu nustatyta, kad sklype yra susiformavę iki 4,2 m storio XIX–XX a. sluoksniai su XVII–XX a. radiniais. Visame tirtame plote fiksuoti XX a. įkasimai. Perkasoje 1 2,22 m gylyje atidengta 8x7 m dydžio XX a. šiukšlių duobė. Perkasoje 3 2,02 m gylyje atidengta nebeveikiančios, XX a. II pusės šiluminės trasos liekana M3. Ji buvo 16,7 m ilgio, 1,8 m pločio, iki 0,2 m aukščio, ilgosiomis kraštinėmis orientuota ŠV–PR kryptimi. Sudaryta iš rausvos ir gelsvos spalvos, 28x13x5, 27x13,5x5, 31x16,5x8 cm dydžio antrinio panaudojimo įvairaus laikotarpio plytų, rištų cementu. Įžemis – geltonas smėlis pasiektas nuo 1,5–2 m gylio.

Perkasoje 2, šalia PR perkasos pjūvio, 1,51 m gylyje atidengtas 1,3x1,2 m dydžio koplytstulpio pamatas (M1). Viduryje struktūros buvo stačiakampio formos anga, kurios dugnas išgrįstas akmenimis. Pamatas sudarytas iš 23x11,5x4,5, 22,5x11,5x5, 24x11x4, 23x11x4,5 cm dydžio gelsvų ir rausvų plytų, rištų kalkių skiediniu. Perkasos 2 centrinėje dalyje 2,01 m gylyje atidengtos nuvirtusio koplytstulpio liekanos (M2). Jo liekanas sudarė dvi dalys – pamato pagrindas ir nuvirtusi paties koplytstulpio dalis. Pamatas stačiakampio formos, jo dydis 1,42x1,07 m, išlikęs aukštis 35 cm. Nuvirtusios koplytstulpio dalies ilgis 1,7 m, plotis buvusioje viršutinėje dalyje (figūriškai išplatėja 15 cm) V dalyje 1,1 m, R dalyje 95 cm. Išlikusios nuvirtusios dalies aukštis 0,43 m. Koplytstulpis buvo tinkuotas, V ir P dalyse matomos geležinių inkarų liekanos – tvirtinimo elementai. Sudarytas iš 23,5x11,5x5, 23x11x5 cm gelsvos, rausvos spalvos plytų ir netašytų akmenų, rištų kalkių skiediniu. Remiantis architektūros natūros tyrimų rezultatais ir kitais kompleksiniais duomenimis nustatyta, kad koplytstulpiai yra vienalaikiai ir datuojami XIX a. I puse.

Tyrimų metu iš viso atidengtos 276 kapų duobės, jose ištirti ir iškelti 293 žmonių palaikai. Kapų duobių kontūrai atidengti įžemyje nuo 1,86 m gylio. Mirusieji laidoti daugiausia galva į ŠV pusę. Mirusiuosius būdinga laidoti aukštielninkus karstuose. Fiksuoti 253 individualūs kapai, 20 bendrų (nuo 2 iki 4 palaikų), 2 tušti, 1 visiškai suardytas. Visame tirtame plote rasta pavienių žmonių kaulų iš suardytų palaidojimų. Palaikai suardyti šalia ar virš jų kasant kitas kapų duobes ir sandėlio statybos bei veiklos metu. Palaidojimai pagal istorinius duomenis ir aptiktas įkapes datuojami XVIII–XIX a.

Detaliųjų tyrimų metu iš viso rasta ir suinventorinta 1049 vienetai XVII–XX a. datuojamų radinių (2 pav.). Iš jų – buitinės ir statybinės keramikos 381 radinys ir 643 ypatieji radiniai. Tarp jų iš viso rasta 499 vienetai įkapių. Tarp įkapių išsiskyrė kape 149 palaikų 152 krūtinės srityje rasta ikona, kurioje pavaizduota Šv. Mergelė Marija su kūdikėliu Jėzumi ant rankų (3–4 pav.).

2023 m. vykdytų tyrimų metu fiksuoti daugiausia tvarkingai palaidoti palaikai karstuose, daugiausia orientuoti viena kryptimi. Iš aplinkoje anksčiau vykdytų archeologinių tyrimų metu rastų palaidojimų palaikai išsiskiria įkapių gausa. Gausiai rasta sagų, aptikta tekstilės fragmentų – buvusių drabužių liekanų, taip pat odinių batų. Rasta kryželių, ikonų, medalikėlių, žiedų, tarp jų – inkrustuotas auksinis žiedas su baltos ir raudonos spalvos poliruotu akmenuku, dekoruotas augaliniais motyvais, vidinėje pusėje išgraviruota monograma RF. Pagal istorinius

0 5 cm

2 pav. Tyrimų metu aptikti ypatieji radiniai iš kultūrinių sluoksnių ir kapų. 1 – varinis kryžius su Nukryžiuotuoju; 2 – inkrustuotas auksinis žiedas; 3 – 16?? m. LDK Žygimanto Vazos grašis; 4 – žalvarinė saga su mėlynos spalvos akmenuku; 5 – sidabrinis žiedas; 6 – sulipę du juostiniai žiedai; 7 – žalvarinis medalikėlis su Šv. Mergelės Marijos figūra ir 1854 m. data; 8 – žalvarinis kryžius su nukryžiuotu Jėzumi Kristumi; 9 – Prancūzijos imperijos kariuomenės uniformos, 85 linijinio pėstininkų pulko saga; 10 – ornamentuota žalvarinė saga; 11 – ikona-diptikas. L. Kajotos nuotr.

Fig. 2. Special finds recovered from the cultural layers and grave fills: 1 – a copper crucifix bearing the figure of Jesus Christ; 2 – an inlayed golden ring; 3 – a grosz of Sigismund III Vasa of the Grand Duchy of Lithuania, minted in the 1600s; 4 – a brass button with a blue stone; 5 – a silver ring; 6 – two fused band rings; 7 – a brass religious medal depicting the Virgin Mary and bearing the date 1854; 8 – a brass crucifix bearing the figure of Jesus Christ; 9 – a uniform button of the 85th Line Infantry Regiment of the French Empire; 10 – a decorative brass button; 11 – a diptych icon.

duomenis šiose kapinėse XIX a. I pusėje buvo palaidota daug žymių žmonių. Pagal XIX a. pradžios Vilniaus miesto planus tirta vieta patenka į tvora aptvertą bažnyčios teritoriją. Iš aptiktų koplytstulpių liekanų nėra galimybės identifikuoti, kam jie buvo skirti. Tačiau yra išlikę skirtingo laikotarpio (1892 m. ir 1927 m.) Šv. Stepono bažnyčios ir jos artimiausios aplinkos ikonografinių šaltinių, kuriuose užfiksuoti to laikotarpio vaizdai, abiem atvejais bažnyčios fasadai iš V pusės, kaip ir tirta vieta. Matomas buvusių kapinių fragmentas su jose stovėjusiais įvairių dydžių ir formų koplytstulpiais. Taip pat netoli tirtos vietos stovėjo XX a. I pusėje sugriauta Šv. Roko koplyčia. Atsižvelgiant į šiuos aspektus, galima daryti prielaidą, kad tirtoje kapinių dalyje galėjo būti laidojami kunigai, vienuoliai, turtingesni asmenys.

3 pav. Kapo 149 palaikų 152 bendras vaizdas iš PR. V. Indrulėnaitės-Šimanauskienės nuotr.

Fig. 3. Burial 152 in grave 149, general view from the SE.

0 5 cm

4 pav. Kape 149 šalia palaikų 152 rasta įkapė – ikona, kurioje pavaizduota Šv. Mergelė Marija su kūdikėliu Jėzumi ant rankų. L. Kajotos nuotr.

Fig. 4. An icon depicting the Virgin Mary and the Christ Child, found with burial 152 in grave 149.

Cemetery at 48 Algirdo Street in Vilnius

Detailed excavations of the land plot at 48 Algirdo Street in Vilnius encompassed an area of 646 m^2 (Fig. 1). The excavation identified 19th- and 20th-century cultural layers up to 4.2 m thick, which contained finds from 17th to 20th centuries. Fragments of two wayside shrines dating to the first half of the 19th century were uncovered, along with the remnants of 20th-century central heating infrastructure. The natural layer of yellow sand was encountered at depths of 1.5–2 m. A total of 276 grave cuts were unearthed, and the remains of 293 individuals were identified and removed (Fig. 3). The graves were cut into the natural layer, starting at a depth of 1.86 m. Most of the deceased were buried in coffins, in a supine position, with their heads to the NW. A total of 253 single graves were identified, 20 contained multiple inhumations (2–4 individuals), 2 were empty, and 1 was completely destroyed. Scattered individual bones from disturbed graves were encountered across the entire excavation area. The graves were disturbed by later burials adjacent to or slightly above the existing ones, and during the construction and operation of a later warehouse. Historical data and associated grave goods indicate that the burials date to the 18th–19th centuries. Based on the grave goods, this section of the cemetery was likely reserved for the clergy and wealthy city residents. The detailed excavation yielded 1,049 individual finds dating back to the 17th–20th centuries (Figs. 2, 4). Household pottery and structural ceramics constituted 381 of these finds, and 643 were designated special finds, of which 499 were grave goods.

Povilas Zaremba, Linas Girlevičius

Kapinės Tauro kalne Vilniuje

2023 m. kovo–lapkričio mėnesiais TO atliko žvalgymus Vilniaus miesto istorinėje dalyje, vadinamoje Naujamiesčiu (UK 33653), Vilniuje, būsimo Tauro kalno parko (tarp V. Kudirkos, V. Mykolaičio-Putino, Pamėnkalnio, Tauro ir M. Valančiaus gatvių) teritorijoje. Su parko projekto rengimu susiję tyrimai šioje miesto dalyje buvo atlikti 2020 m. (*ATL 2020 metais*, 2021, p. 188–194), jų metu santykinai nedidelėje teritorijoje aptikta menamo archeologinio sluoksnio, surasta nearcheologinio laikotarpio pastatų liekanų, žmonių kapų. Vis dėlto, atsižvelgiant į itin didelę numatyto realizuoti parko tvarkymo projekto aprėpties teritoriją, 2023 m. numatyta vykdyti žvalgymus, o jų metu aptikus archeologijos vertybių, keisti tyrimų pobūdį. Žvalgymų metu aptikus žmogaus kapą atsirado poreikis atlikti detaliuosius tyrimus (1 pav.).

Pradėjus tyrimus žvalgymai buvo atliekami ardant esamas šaligatvių dangas, laiptus. Tačiau didžiausios apimties, daugiausia informacijos suteikę žvalgymai buvo atlikti užsakovui, kartu ir statybos darbų rangovui, kasant tranšėjas, duobes naujai suprojektuotų lietaus nuotekynės trasų statybai. Kasimo darbai pirmiausia buvo atliekami 3 pagrindinėse zonose: V laiptų į Tauro kalną aplinkoje, kur suprojektuota nauja lietaus nuotekynės trasa su lietaus ir kitų kritulių vandens surinkimo šulinėliais; R laiptų į Tauro kalną aplinkoje, kur suprojektuota nauja lietaus nuotekynės trasa su lietaus ir kitų kritulių vandens surinkimo šulinėliais; rekonstruojamų (naujai statomos) lietaus nuotekynės trasos šalia Tauro gatvės vietoje.

Žvalgymų metu nustatyta, kad po Antrojo pasaulinio karo Tauro kalno reljefas yra